

Sài Gòn Vàng Bóng

Nhà sách Khai Trí và tiệm cho thuê sách Cảnh Hưng

Ngày trước, Sài Gòn có khá nhiều tiệm bán hoặc cho thuê sách, cũ cũng như mới, nhưng chỉ có 2 tiệm: một là tiệm sách kiêm nhà xuất bản, một là tiệm cho thuê sách, truyện, đã để lại cho những người nếu đã từng sinh sống ở Sài Gòn và đã từng ghé qua ghé hai tiệm này để đọc, mua hay thuê, một ấn tượng thật đặc biệt. Đó là nhà sách Khai Trí trên đại lộ Lê Lợi của ông Nguyễn Hùng Trương và tiệm cho thuê sách Cảnh Hưng trên đường Phan Đình Phùng của ông Huỳnh Công Đáng. Mặc dù đó chỉ là tiệm sách nhưng chúng đã để lại trong lòng mọi người chúng ta những kỷ niệm thật sâu sắc pha lẫn chút ngậm ngùi của một thời Sài Gòn Vàng Bóng ...

Nhà sách Khai Trí và ông Nguyễn Hùng Trương

Đạo đó, mỗi chiều cuối tuần người Sài Gòn thường rủ nhau đi “bát phố” Bonard, hết đi lên rồi lại đi xuống, suốt con đường từ Quốc Hội (sau này đổi là Nhà Hát Lớn) đến chợ Bến Thành. Kể từ thời Đệ Nhất Cộng Hòa, Bonard được đổi tên thành Lê Lợi. Đặc biệt con đường này chỉ đông người phía bên phải theo hướng từ tòa nhà Quốc Hội đi đến cuối đường là chợ Bến Thành.

Đường Lê Lợi đông người “bát phố” vì trên suốt con đường có nhiều địa chỉ nổi tiếng... Nhà hàng Givral nằm ngay góc Catinat (đường Tự Do, sau 1975 đổi là Đồng Khởi) và Bonard. Nơi này được mệnh danh là “Khu tứ giác Eden” gồm Passage Eden có rạp ciné Eden của gia đình họ Huỳnh Phú, đầu kia của tứ giác là nhà hàng Givral (góc Tự Do và Lê Lợi)...

Khu tứ giác này ngày nay đã biến mất

hình dạng, để lại cho người Sài Gòn xưa nhiều nỗi tiếc. Kiến trúc “hiện đại” đã làm mất đi những đường nét cổ kính từ thời Pháp thuộc của Sài Gòn. Vẫn biết cuộc sống là luôn thay đổi, nhưng ở một chừng mực nào đó thì vẫn còn đọng lại đâu đây những nỗi tiếc, hoài cổ.

Năm 1962, có rạp Rex, rạp cinê đầu tiên có máy lạnh, có thang cuốn, của triệu phú Ưng Thi được khai trương theo mô hình rạp Rex tại Paris. Rex nằm ngay ngã tư Lê Lợi – Nguyễn Huệ lúc nào cũng dập dìu “tài tử giai nhân” đi xem phim hoặc nếu không tiền thì đi... nhìn người ta xem phim!

Xuống đến ngã tư Lê Lợi – Pasteur có tiệm kem Mai Hương, ngày nay là kem Bạch Đằng. Đây là địa chỉ dừng chân của những người trung lưu, không đủ tiền ngồi Givral vốn dành cho giai cấp thượng lưu, “quý tộc”, kể cả những trai thanh gái lịch con nhà giàu.

Đi thêm vài bước nữa là đến tiệm sách Khai Trí, gang sơn của giới “mọt sách” bình dân; vì nếu “trí thức” hơn, người ta sẽ ghé vào nhà sách Xuân Thu trên đường Catinat (Tự Do). Xuân Thu có gắn máy lạnh và chuyên bán sách báo nhập cảng từ nước ngoài với giá cao, và dĩ nhiên chỉ dành cho giới “quý tộc”.

Lần đầu tiên nghe đến tên Khai Trí không hiểu sao tôi lại nghĩ ngay đến Hội Khai Trí Tiến Đức ngày xưa tại Hà Nội. Nhà sách ở Sài Gòn cũng như hội đoàn ngoài Hà Nội đã cùng một mục đích “khai tâm mở trí” cho người Việt thời Pháp thuộc cũng như thời Việt Nam Cộng Hòa.

Đường Lê Lợi cũng có thể gọi tên là con đường “văn hóa” vì ngay cạnh Khai Trí (số 60-62 Lê Lợi), còn có nhiều nhà sách khác như Dân Trí, Thanh Tuân và Phúc Thành nằm chen vai thích cánh bên nhau. Tuy cùng cạnh tranh

trên đường Lê Lợi nhưng Khai Trí vẫn nổi bật vì chiếm hẳn hai căn nhà bê thế; hơn nữa việc nổi tiếng còn do tài lèo lái và quản lý của người chủ. Đó là ông Nguyễn Hùng Trương, nhưng người ta ít biết đến tên ông mà chỉ gọi là: “Ông Khai Trí.”

Người ta nói ông Khai Trí khởi nghiệp buôn bán “sách vở” bằng một chiếc xe đẩy, hình như trước cổng trường Chasseloup Laubat đường Hồng Thập Tự, nay là trường Lê Quý Đôn, đường Nguyễn Thị Minh Khai. Trong cuộc phỏng vấn của Phan Hoàng tại Sài Gòn được đăng trên báo Tiền Phong năm 2001 mang tựa đề “Vua sách Khai Trí trở lại”, ông Nguyễn Hùng Trương kể lại thời kỳ khởi nghiệp trên bước đường kinh doanh sách của mình:

“Từ khi còn rất nhỏ, tôi đã mê sách hơn mọi thứ khác. Càng lớn lên thì niềm đam mê sách càng tăng.

Tôi nhớ một ngày nọ có mấy anh bạn đồng môn đến nhờ tôi mua giùm năm cuốn sách về văn học Pháp. Tôi cũng đang cần một cuốn để lưu, nên gửi thư cho nhà xuất bản xin mua sáu cuốn. Ông giám đốc nhà xuất bản gửi thư hồi âm rằng, nếu tôi mua từ mười cuốn trở lên thì sẽ được trừ 30% giá bìa. Nhẩm tính tôi thấy nếu mua luôn mười cuốn thì số tiền chẳng hơn sáu cuốn chưa chiết khấu là bao, nên mượn tiền gửi mua đủ. Nhận sách, tôi đưa mấy anh bạn năm cuốn, tôi lưu một cuốn, còn bốn cuốn đem ký gởi.

Khoảng ba ngày sau tôi ra thăm chùng, không ngờ sách đã bán hết, ông chủ tiệm trả

tiền và nói rằng nếu có sách gì cần bán thì cứ đem đến ký gởi... Từ đó, tôi nảy ra ý định tìm các loại sách báo có giá trị, quý hiếm đặt mua ngay tại cơ sở rồi mang ra hiệu sách ký gởi. Rồi khi để dành được số tiền kha khá, tôi bắt đầu nghĩ tới chuyện mở nhà sách. Năm 1952, sau một thời gian chuẩn bị vốn liếng và mặt bằng, tôi đã khai trương nhà sách Khai Trí.”

Để đạt được thành công lớn như vậy, có thể nói ông chủ Khai Trí đã có triết lý và mô hình kinh doanh đi trước thời đại và được hầu hết các cửa hiệu buôn hiện nay áp dụng, được kể lại như sau: “... hai căn nhà rộng thênh thang trên đại lộ Bonard của nhà sách Khai Trí luôn mở toang các cửa, sách được phân chia từng loại trưng bày rộng rãi trên các kệ sắt. Người mua tha hồ lấy xem, lựa chọn và dù khách mua hay không mua, khi ra về đều nhận được cái nghiêng đầu nhẹ nhàng và nụ cười cảm ơn rất thân tình, lịch sự của những cô nhân viên trẻ đẹp, mặc áo dài màu xanh dương thanh lịch. Sách mua được nhân viên bao gói bằng loại giấy đặc biệt có in tên nhà sách và sách được đóng dấu tên của tiệm, nên nhà sách Khai Trí mau chóng được nổi tiếng, giới sinh viên học sinh, giới nhân sĩ trí thức, những người thích đọc sách ở các tỉnh phía Nam hầu như ai cũng từng nghe danh bằng hiệu Khai Trí”.

Một điều nói lên cái tâm của ông Khai Trí

là những cái ông làm cho thế hệ thiếu nhi của Sài Gòn năm xưa. Trong nhà sách Khai Trí có một gian sách thiếu nhi, có sẵn băng ghế ngồi cho những đứa trẻ vào đọc thoải thích. Những đứa trẻ nghèo có thể đến gặp ông để được cho những tấm thiệp và được vào Khai Trí mua sách miễn phí.

Tài sản quý giá nhất của ông Khai Trí là sách báo xuất bản định kỳ. Sài Gòn khi đó có khoảng ba mươi tờ nhật báo, hàng chục tuần báo và nguyệt san, bán nguyệt san. Ông tìm mua hết và đóng bìa cứng để lưu trữ. Đặc biệt hơn cả, ông sưu tập được bộ Paris Match của Pháp từ số 1 cho đến ngày 30/4/1975, trong đó có nhiều hình ảnh, tư liệu quý giá về cuộc chiến tranh của Pháp ở Đông Dương.

Ngoài ra, kho lưu trữ của ông còn 4.000 trang bản thảo từ điển tiếng Việt và gần 300 bản thảo sách nằm trong kế hoạch in thì bị “nửa đường đứt gánh”. Theo lời ông, thật đáng tiếc là kho sách báo ấy hiện bị thất lạc gần hết. Ông nói, tại Mỹ, bộ tạp chí Paris Match nếu còn giữ được thì giá không dưới nửa triệu đô-la.

Khai Trí là nhà sách bán lẻ, nhưng cái tên Khai Trí còn xuất hiện như một nhà xuất bản, nhà phát hành và đồng thời là nhà xuất nhập cảng sách. Ngoài việc xuất bản sách, ông còn chủ trương in tuần báo Thiếu Nhi (Chủ nhiệm: Nguyễn Hùng Trương, Chủ biên: Nhật Tiến) rồi Tập san Sử Địa do Nguyễn Nhã làm Chủ biên. Ông tâm sự với Phan Hoàng:

“Trong tất cả các loại sách, tôi đặc biệt nặng lòng với sách thiếu nhi. Từ năm 1971 tới 1975, tôi chọn lọc xuất bản 300 đầu sách trong bộ Tuổi thơ dành riêng cho các cháu nhỏ. Bên cạnh đó, tôi còn xuất bản tuần báo Thiếu Nhi với sự cộng tác của nhiều nhà văn, nhà báo, nhà giáo có uy tín và tâm huyết với trẻ em. Đây là công việc mà tôi thích thú nhất!”

Trên diễn đàn Talawas, tác giả Làng Đậu bày tỏ lòng tri ân và thành kính với người đã góp công không nhỏ giáo dục và đào tạo một thế hệ thiếu nhi tại miền Nam với “tuần báo giải trí và giáo dục thiếu nhi” như đã ghi trên bìa mỗi số:

“Về hình thức, trang bìa và trang cuối

của tờ Thiếu Nhi lúc nào cũng được trình bày rất công phu, dùng kỹ thuật in offset, một kỹ thuật tiên bộ (và cũng đắt tiền) nhất thời bấy giờ. Trang bìa thường in hình vẽ của họa sĩ Vi-Vi về các đề tài khác nhau. Có lẽ bức tranh tôi thích nhất là bức Ông đồ, bức tranh này sau đó cũng đã được lên khung trong một bộ tem dưới cái tên cúng cơm của họa sĩ Vi-Vi: Võ Hùng Kiệt”.

Năm 1976, chính quyền mới mở đợt “cải tạo văn hóa” tiếp theo sau đợt cải tạo “ngụy quân, ngụy quyền.” Nhà sách Khai Trí bị truất hữu và tịch thu, kho sách 60 tấn bị tiêu hủy. Chủ nhân Nguyễn Hùng Trương bị bắt trong chiến dịch tháng 4, 1976 và đưa đi cải tạo tại trại Z30C Hàm Tân vì tội “biệt kích văn nghệ”.

Một số nhân vật khác trong ngành phát hành sách báo như ông Nguyễn Văn Chà, chủ nhân nhà tổng phát hành Nam Cường, ông Tư Bôn (Paul) chủ nhân cơ sở phát hành Thống Nhất và ông chủ các nhà phát hành Đồng Nai, Độc Lập cũng cùng chung số phận vì đã hoạt động trong lãnh vực sách báo “văn chương đòi trụ”...

Năm 1991, ông Khai Trí xuất cảnh sang Hoa Kỳ để đoàn tụ cùng gia đình. Theo nhà văn Nhật Tiến, ông Nguyễn Hùng Trương dự định mở lại nhà sách Khai Trí, nhưng điều trớ trêu là hầu hết các tác phẩm của Khai Trí đã “được” một số nhà xuất bản hải ngoại in lại mà không hề nghĩ đến chuyện... bản quyền!

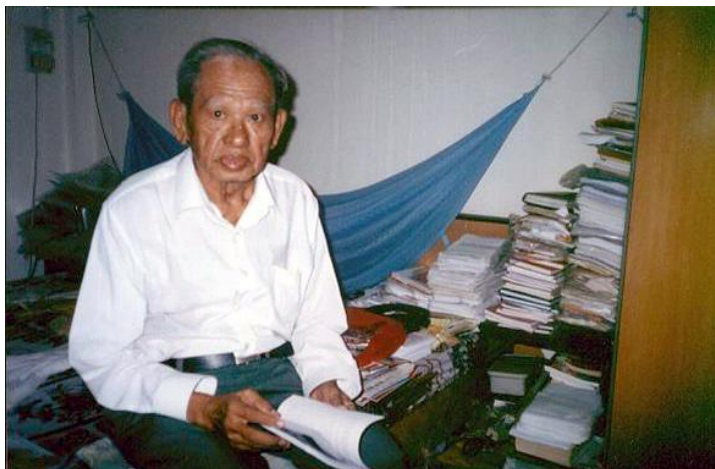
Theo ông Phạm Phú Minh, một điểm khó khăn nữa là ông Khai Trí vừa thiếu vốn lại thiếu cả nhân lực để gây dựng lại nhà xuất bản tại Mỹ:

Ông Võ Thắng Tiết, giám đốc nhà xuất bản Văn Nghệ ở Nam California, đã tiếp xúc nhiều với ông Khai Trí thời gian ông mới qua Mỹ, cho biết rằng các con của ông Khai Trí nói thẳng rằng họ có thể góp ít vốn cho ông theo khả năng của họ, nhưng hoàn toàn không thể giúp được gì ông, vì ai cũng có công việc cả rồi, không thể nào bỏ việc để cùng cha phiêu lưu theo giấc mộng của ông.

Hình như ông Khai Trí có gặp ông Nguyễn Tấn Đồi để bàn việc góp vốn cho

chương trình văn hóa nhưng không đạt được kết quả. Ông Võ Thắng Tiết cho biết, trong số sách vở ông Khai Trí đã chuyển được sang Mỹ có nhiều thứ rất giá trị, như bộ sưu tập đầy đủ của báo Tri Tân và báo Nam Phong, tập san Sử Địa thời Việt Nam Cộng Hòa cũng không thiếu một số nào, tất cả sắp xếp rất ngăn nắp và khoa học.

Sau năm năm sống tại Mỹ, ông Nguyễn Hùng Trương biết rõ là mình chẳng làm được những gì mong ước cho nên năm 1996 ông Khai Trí về lại Việt Nam để sống luôn tại đây. Nghe nói nhà nước Việt Nam có chủ trương trả lại nhà cửa đã tịch thu năm 1975, ông về nước với đề nghị: nhà nước trả lại các cơ sở cho ông, và ông sẽ cùng nhà nước thực hiện các nhà sách tân tiến theo lối Mỹ, trong đó có gian uống cà phê xem sách, có gian thiếu nhi để các em thoải mái tìm tòi...

Ông Khai Trí ngồi trên chiếc giường đầy sách.

Nhưng những gì ông “nghe nói” đã không đúng với thực tế. Nhà sách Khai Trí của ông đã thành nhà sách quốc doanh Sài Gòn. Còn vài nhà khác của ông thì bị chia chác cho cán bộ đã 20 năm qua, họ bán đi bán lại nhiều lần, giá cả càng ngày càng cao. Cuối cùng người ta “cho lại” một phòng trong một căn nhà cũ của ông; và ông sống ở đó, cho đến ngày qua đời, với giấc mộng lớn không bao giờ được thực hiện.

Con người có niềm đam mê mãnh liệt với sách báo ấy đã ra đi lúc 5 giờ 15 ngày 11 tháng 3, 2005, linh cữu tại nhà riêng số 237

Điện Biên Phủ (đường Phan Thanh Giản cũ). Nguyễn vọng của gia đình là tiền phúng điếu sẽ tặng cho quỹ từ thiện thành phố.

Lúc còn sinh thời ông Nguyễn Hùng Trương đã có lần chán nản, khi được hỏi bao giờ người ta trả lại nhà sách Khai Trí cho ông. Câu trả lời của ông là... “năm 3000”! Chẳng khác nào khi diễn tả một chuyện không bao giờ có thể xảy ra, người Sài Gòn thường nói chờ đến... “Tết Congo”!

Tiệm cho thuê sách Cảnh Hưng

Ở Sài Gòn người ta không biết chính xác các tiệm sách mọc lên khi nào, nhưng lại rất chắc chắn các nhà cho thuê sách đã mọc lên từ lâu năm trước 1975. Theo báo Thời Nam phát hành ngày 7 tháng 9 năm 1974 thì ước tính tại Sài Gòn thời điểm ấy có khoảng từ 2 đến 4 ngàn tiệm cho thuê sách.

Văn hóa đọc sách trở thành trào lưu nho nhã thu hút rất nhiều người, từ tầng lớp bình dân đến tầng lớp trí thức, mọi người đều có thú đam mê đọc sách. Tuy nhiên, không phải ai cũng có thể đủ kinh phí để mua sách mới đọc, khi ấy một hình thức kinh doanh mới ra đời – cho thuê sách. Từ những năm trước 1954, cho thuê sách chỉ xuất hiện ở trước các cổng trường. Người thuê sách đọc hôm nay, đến ngày mai lại mang sách trả lại tiệm với giá chỉ vài cắc. Đến năm 1954, trên đường Nguyễn Kim đã mở một tiệm cho thuê sách, đây chính thức trở thành dịch vụ chưa từng có tại vùng này.

Tuy nhiên, tiệm cho thuê sách lớn nhất Sài Gòn có lẽ là tiệm Cảnh Hưng, ở đầu đường Phan Đình Phùng (nay là Nguyễn Đình Chiểu), gần trường mẫu giáo Aurore (Rạng Đông) có tới năm tầng lầu chứa sách. Chủ tiệm sách là ông Huỳnh Công Đáng, một người Việt gốc Hoa rất am hiểu về sách. Đến năm 1971, số sách ông cho thuê đã lên tới 20 ngàn cuốn, đủ các thể loại. Cảnh Hưng là nhà cho mượn truyện lớn nhất, nhiều sách nhất Đông Dương kể từ ngày 3 nước Đông Dương Việt-Miên-Lào có nhà cho mượn truyện. Đọc giả muốn thuê sách về đọc thì phải đóng tiền “thế chân” bằng một nửa giá tiền sách in ở trang bìa, khi đem trả sách, Cảnh Hưng trả lại tiền thế chân, khách chỉ trả tiền thuê sách cứ 1 cuốn sách là 1 đồng cho thuê trong 1 ngày.

Nơi đây, dân ghiền đọc sách có thể tìm ra bất cứ quyển sách nào, cho dù đã xa xưa hay khan hiếm trên thị trường. Không đủ khả năng để mua sách mới, mọi người tìm đến những tiệm cho thuê sách với giá cả phải chăng, thích hợp với túi tiền. Tiệm Cảnh Hưng là một ngôi nhà khang trang, được xây lên mấy tầng lầu chỉ để chứa sách. Ông bà chủ ở vào tuổi trung niên, tánh tình vui vẻ, hoạt bát và đặc biệt, cả hai biết rõ vanh vách tựa sách nào nằm ở kệ tủ nào, đang trong tình trạng cho thuê hay vẫn còn đầu đó trên kệ sách.

Loại sách nào được ưa thích nhất thời ấy?

Đó là truyện chường Kim Dung. Các bộ truyện của Kim Dung hầu như không có tác giả nào có thể cạnh tranh nổi khi so về số lượng độc giả hâm mộ. Theo tác giả An Phong tường thuật trên báo Thời Nay, riêng bộ bảy tập tiểu thuyết kiếm hiệp Cô Gái Đồ Long (sau này dịch tên chính xác là Y Thiên Đồ Long Ký) của Kim Dung, tiệm Cảnh Hưng đã mua tới 100 bộ để cho thuê. Riêng các truyện khác như Tiểu Ngạo Giang Hồ, Lục Mạch Thần Kiếm, mỗi tựa mua trên 10 bộ. Xếp sau truyện chường là loạt tiểu thuyết gián điệp Z.28 của Người Thứ Tám. Xếp sau sách gián điệp, có lẽ khó phân loại cho chính xác. Tuy nhiên, căn cứ vào số lần mượn nhiều thì nhà văn Việt được đọc nhiều nhất là Duyên Anh, rồi đến sách của nhóm Tự Lực Văn Đoàn.

Phía trong của tiệm cho thuê sách Cảnh Hưng

Người Sài Gòn nghiện đọc truyện võ hiệp, nôm na là truyện chường, những năm 1960-1970, thường đi mượn truyện về đọc, đọc xong mang trả đổi bộ truyện khác, ít người mua cả bộ truyện mới, vì không cần thiết, truyện võ hiệp đọc qua là bỏ, là quên. Mà truyện võ hiệp thường dài 6 tập, 8 tập, 10 tập, ngắn nhất cũng 4 tập. Sài Gòn lại có quá nhiều bộ truyện võ hiệp. Nhà Cảnh Hưng mua từ 20 đến 30 bộ tiểu thuyết mới ra lò, để dành thay thế những bộ cho mượn lâu ngày bị rách, nát, bị xé mất trang. Nhà Cảnh Hưng không chỉ có sách truyện võ hiệp mà có cả những sách văn học đảng hoàng, những nhà văn như ông Nguyễn Mạnh Côn đôi khi cần đến quyển sách cũ của mình có thể đến tìm mua lại bản mới toanh được lưu trữ trong kho sách Cảnh Hưng.

Tuy nhiên, có khi hạnh phúc của người này là nỗi đau của người kia. Giới nhà văn cho là mình đang bị xâm hại quyền lợi. Một nhà văn gọi đích danh nghề cho thuê sách, hay cho mượn sách tùy theo người gọi là “hút máu văn sĩ”. Một nhà văn khác in thẳng lên trang sách đầu tiên của mình, cuốn Giờ Ra Chơi, hàng chữ “cấm cho thuê”.

Biến cố năm 1975 và sự sụp đổ của các tiệm sách cho thuê:

Đến năm 1971, ước tính tiệm Cảnh Hưng thu được mỗi tháng khoảng 150 ngàn đồng thời ấy, một số tiền lớn. Các tiệm cho thuê sách tồn tại đến năm 1975 thì chấm dứt.

Lúc đó, ngành làm ăn này đã phát triển tới hồi thịnh nhất. Đến chiến dịch thu gom văn hóa phẩm chế độ cũ khoảng tháng 6 - 1975, các nhà bán lẻ sách và tiệm cho thuê sách của tư nhân ngưng hoạt động, sách bị thu gom.

Biến cố tháng tư năm 1975 đã làm đổi thay mọi thứ. Các cửa hiệu bán sách giáo khoa hay cho thuê sách đều bị đóng cửa và “niêm phong”. Sách báo bị tịch thu và được gom lại chất thành đống giữa lòng đường. Người ta châm lửa và đốt sách. Những trang sách rách bươm bay tản mạn trong buổi trưa nắng buồn tênh. Mấy đứa nhỏ len lén nhặt và giấu vào trong túi áo. Trên báo Tiền Phong ra ngày 24 - 6 - 1975 theo tác giả Kim Nguyên cho biết tiệm Cảnh Hưng đã nộp cho đội công tác sinh viên, học sinh Trường Trí Đức 36 ngàn cuốn sách các loại.

Khoảng đầu thập niên 1990, hình thức kinh doanh cho thuê sách hoạt động trở lại và tồn tại cho đến ngày nay nhưng không còn trở lại thời hoàng kim như trước kia nữa.

(Tổng hợp từ nhiều nguồn)

Nhớ Rừng

*Gậm một khối căm hờn trong cũi sắt,
Ta nằm dài, trông ngày tháng dần qua.
Khinh lũ người kia ngạo mạn, ngẩn ngơ,
Giương mắt bé diều oai linh rừng thẳm.
Nay sa cơ, bị nhục nhằn tù hãm,
Để làm trò lạ mắt, thú đồ chơi.
Chịu ngang bầy cùng bọn gấu dở hơi,
Với cặp báo chuồng bên vô tư lự.*

*Ta sống mãi trong tình thương nỗi nhớ,
Thửa tung hoành hống hách những ngày xưa.
Nhớ cảnh sơn lâm, bóng cả, cây già,
Với tiếng gió gào ngàn, với giọng nguồn hét núi,
Với khi thét khúc trường ca dữ dội,
Ta bước chân lên, đông dục, đường hoàng,
Lượn tấm thân như sóng cuộn nhịp nhàng,
Vờn bóng âm thâm, lá gai, cỏ sắc.
Trong hang tối, mất thần khi đã quắc,
Là khiến cho mọi vật đều im hơi.
Ta biết ta chúa tể của muôn loài,
Giữa chốn thảo hoa không tên, không tuổi.*

*Nào đâu những đêm vàng bên bờ suối,
Ta say mồi đứng uống ánh trăng tan?
Đâu những ngày mưa chuyển bốn phương ngàn,
Ta lặng ngắm giang san ta đổi mới?
Đâu những bình minh cây xanh nắng gội,
Tiếng chim ca giấc ngủ ta tưng bừng?
Đâu những chiều lênh láng máu sau rừng.
Ta đợi chết mảnh mặt trời gay gắt,
Để ta chiếm lấy riêng phần bí mật?
- Than ôi! Thời oanh liệt nay còn đâu?*

*Nay ta ôm niêm uất hận ngàn thâu,
Ghét những cảnh không đời nào thay đổi,
Những cảnh sửa sang, tầm thường, giả dối:
Hoa chăm, cỏ xén, lối phẳng, cây trồng;
Dải nước đen giả suối, chẳng thông dòng
Len dưới nách những mô gò thấp kém;
Dầm vừng lá hiền lành, không bí hiểm,
Cũng học đòi bắt chước vẻ hoang vu
Của chốn ngàn năm cao cả, âm u.*

*Hỡi oai linh, cảnh nước non hùng vĩ!
Là nơi giống hùng thiêng ta ngự trị.
Nơi thênh thang ta vung vẩy ngày xưa,
Nơi ta không còn được thấy bao giờ!
Có biết chăng trong những ngày ngao ngán,
Ta đương theo giấc mộng ngàn to lớn
Để hồn ta phảng phất được gần người,
- Hỡi cảnh rừng ghê gớm của ta ơi!*

Thế Lữ (Tặng Nguyễn Tường Tam)